

Lista lui Eminescu. Semnificațiile unor opțiuni ale bibliotecarului

Există în istoria cărții românești multe exemple de pasiune arzătoare pentru carte, dar niciunul nu întrece ardoarea și constanta iubire a bibliofilului Eminescu. Bucuria celui care izbutește după îndelungi sacrificii și căutări să găsească și să cumpere o carte, să descopere un manuscris nu este egalată de nimic din valorile lumii acesteia. În cazul lui Eminescu putem vorbi de o adevărată mistică a cărții, cu implicații deosebite în conduita și condiția poetului, prozatorului, intelectualului. De aceea, apare cu atât mai murdară campania de înlăturare a lui de la Biblioteca din Iași sub acuzația de neglijență, de însușire a unor cărți și cu atât mai tristă scena vânzării în stradă a celor câteva cărți adunate cu atâta trudă și a modestului său mobilier, cum povestește Ion Păun Pincio¹. Au rămas multe mărturii despre adevărata patimă a lui Eminescu pentru carte², care se referă la fiecare din episoadele vieții sale, fie ca sufleur la Teatrul Național (1868-1869), fie ca student la Viena ori bibliotecar la Iași. În fața cărții, ca bibliotecar, Eminescu simte o responsabilitate deosebită și nu rămâne un simplu funcționar nevoit să-și câștige o pâine, ci are conduita unui (re)formator, năzuind să construiască o bibliotecă pe temelia vechilor cărți, păstrătoare ale filonului autentic de spiritualitate și cultură românească.

La 30 august 1874, M.Eminescu este numit bibliotecar al Bibliotecii Centrale din Iași prin decret domnesc, la propunerea lui T. Maiorescu, după ce depune jurământul în Aula Universității din Iași în fața rectorului Ștefan Miclă. De îndată, își îndreaptă atenția spre fondul pentru completarea căruia cere aprobarea Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice. La 15 octombrie 1874, propune achiziționarea de la anticariatul din Iași a unor manuscrise și tipărituri vechi, între care scrierile lui Dosoftei și Divanul sau gălceava înțeleptului cu lumea... (1698). Teodor Nica, director în minister, aprobă solicitarea la 2 noiembrie, același an³.

În răstimpul foarte scurt cât a fost bibliotecar (1874 - 1875), Eminescu a demonstrat consecvență în ceea ce și-a propus și, cu primul prilej, întocmește o listă și mai amplă de cărți vechi, motivând alegerea lor. Chiar dacă fondurile erau modeste, se putea realiza proiectul său de întemeiere a fondului de carte pe cartea veche: „... de dorit ca, în marginile restrânselor mijloace ce s-au încuviințat bibliotecii, să se adune această literatură an cu an, însă continuu și sistematic⁴”. Erau cărți a căror valoare trece dincolo de aspectul material: „Importanța scrierilor acestora nu se poate stabili teoretic și de dinainte, ea se vede abia în curgerea vremii și [se] schimbă după punctele de vederea cari predomină nează la studiul lor. Netăgăduită este

însă valoarea lor stilistică și lexicală. Stilistică, căci nu sunt scrise sub influința limbelor moderne, cel puțin nu a celei franceze, și se găsește în ele locuțiuni cari încep a dispărea din limba de astăzi și se înlocuiesc prin șabloane de fraze străine dezvoltării de pân-acum a limbei noastre; lexicală, prin mulțimea de cuvinte originale pe cari scriitorii bisericești și laici, siliți să recurgă la proprii mijloace, le întrebuițază în compunerile lor”.

Pentru a avea o reprezentare exactă a demersului bibliotecarului Eminescu, prezentăm mai jos adresa și lista ”cărților și manuscriselor propuse”:

ROMÂNIA, Biblioteca Centrală din Iași, în 6 martie 1875
N-o 14. Se propune întrebuițarea unui rest de 185 lei n.

Domnule Ministru,

La adresa d-voastre N-o 1298, atingătoare de întrebuițarea restului de 185 lei rămași în păstrarea mea, n-am putut răspunde îndată din următoarea cauză: Prin adresa mea N-o 1 v-am fost cerut ca acei bani să rămâie în păstrare-mi cu aceeași destinație, adică pentru a cumpăra cărți sau manuscrise românești ce mi s-ar prezenta. Fiind însă că acestea nu mi se oferă decât pe rând și după întâmplare de-aceea nu v-am putut da pân-acum un răspuns definitiv. Mai jos urmează lista celor oferite și prețurile lor. Mai înainte însă îmi permit de-a face următoarele observări, care mi se par de trebuință în gestiunea de față. Literatura română din secolii XVI, XVII și XVIII e reprezentată prin 269 opuri tipărite, dintre cari cele mai multe bisericești. Sfertul întâi al secolului nostru poartă asemenea caracterul secolului al XVIII-le. Cărțile bisericești, ca trebuință generală a poporului, prevalează; cărți mirene nu se tipăresc, ci se lătesc numai în manuscris. Însăși Condica civilă a Moldovei (din secl. acesta) a fost tipărită numai de frica plastografiei, după cum se vede din prefață. Deci se poate stabili în genere principiul că numai cărțile bisericești se tipăreau de regulă, iar lectura laică a secolilor trecuți și din începutul acestuia e cuprinsă - maxima parte - în manuscrise. Ar fi deci de dorit ca, în marginile restrânselor mijloace ce s-au încuviințat bibliotecii, să se adune această literatură an cu an, însă continuu și sistematic. În privirea cărților bisericești mai observ că data tipăririi nu e mai niciodată aceea a compunerii lor și, când există vro a doua ediție, ea nu-i decât reimprimarea celei dentăi, fie aceasta oricât de veche. Iar o categorie deosebită de manuscrise o formează acelea cari există și tipărite, dar sunt cu mult anterioare epocii tipăririi lor.

Acestea sunt numeroase în limba română. Importanța scrierilor acestora nu se poate stabili teoretic și de dinainte, ea se vede abia în curgerea vremii și [se] schimbă după punctele de vedere cari predomi-

nează la studiul lor. Netăgăduită este însă valoarea lor stilistică și lexicală. Stilistică, căci nu sunt scrise sub influința limbelor moderne, cel puțin nu a celei franceze, și se găsește în ele locuțiuni cari încep a dispărea din limba de astăzi și se înlocuiesc prin șabloane de fraze străine dezvoltării de pân-acum a limbei noastre; lexicală, prin mulțimea de cuvinte originale pe cari scriitorii bisericești și laici, siliți să recurgă la proprii mijloace, le întrebuițază în compunerile lor.

Cărțile propuse sunt următoarele: *Apostol, Atârnaire* în loc de scrisoare asupra tarafului okellistilor pentru firea a toată lumea, *Synopsis* adică cuprindere în scurt acei vechi și acei nouă scripturi, *Macarie Snt.* Omilic adică cuvinte, *Amfilochie* (Eppul titular al Hotinului). Învățătură geograficească, *Pilde filozofesti, Ioan Damaschin Snt.* Descoperire cu amănuntul a pravoslavniciei credințe, *Kekrografion* adică 4 cărți I Cugetări; II Singuratece cuvinte; III pentru privirea lui Christos; IV pentru zdrobirea inimii., *Eugenie Bulgariul Archepp.* Îndeletnicire iubitoare de Dumnezău, *Efrem Syrul.* Cuvintele și învățăturile lui. *Tălmăcite adică mai înainte, Florian.* Istoria lui Numa Pompilie, Trad. de Beldiman, *Vasilie cel Mare și Grigorie Theol.* Cuvinte puține din cele multe ale lor, *Nikodim Monahul.* Carte sfătuitoare pentru păzirea celor cinci simțiri, *A condicii criminalicești cartea I și II* (Ioan Sandul Sturza V. V.), *Ilie Miniati Epp Cernicâi.* Didachii sau cuvinte de învățătură, *Chronograf sau numărare de ani, Kyriakodromion* adică cuvinte morale pentru fiecare duminică a anului, *Pann, Anton.* Fabule și istorioare. Manuscrisele propuse sunt: *Cărticică* care una câte una numărând în scurt nouăle isvodiri ale latinilor le vadește cu muștrare., *Minunile Maicei Domnului*, Fără titlu. *Roman* în formă de autobiografie., *Astrologie* (importantă pentru termenii meteorologici) De la fila 43 încep: *Întrebări și răspunsuri* între jidani și creștini asupra legii creștinești..., *Priveliște politicească în care se cuprinde scumpă sfătuire ce se cade a face un Domn și de ce a se feri*, Fără titlu. *Comedie în versuri*, *Prorocia fericitului Agathanghel.*

Afară de-acestea mi s-au mai oferit opul Archives curieuses de l'histoire de la France în 27 de volume⁸, care după cataloage costă 180-200 franci, cu prețul de l.n. 40. Deși prețul este destul de redus, totuși, nevăzând folosul practic ce l-ar putea aduce acest op, las la aprecierea d-voastre dacă ar fi să se cumpere sau ba.

Ar mai rămânea deci din suma de 185 lei un rest de 79, respective 119 lei. Propun ca acest rest să se întrebuițeze pentru legarea a o parte din cărțile pe care biblioteca le-a primit în anul curent.

Bibliotecariu: M. Eminescu

Domnie sale, Domnului

Ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice⁵

Examinarea listei lui Eminescu atrage atenția asupra faptului că marea majoritate a cărților solicitate sunt cărți bisericești, cu o circulație mare în spațiul românesc. Poetul avea o cunoaștere a acestor cărți cu mult peste curiozitățile unui intelectual creștin. O cercetare a unor titluri se arată semnificativă, deoarece, prin raportarea la operă, se demonstrează că le-a integrat unui sistem foarte bogat de înțelegere a existenței, din coordonatele căruia nu trebuia să lipsească perspectiva teologică. Al. Elian și alți cercetători ai activității de bibliotecar a lui Eminescu situează corespondentul, în acest sens, diferitele titluri⁶.

Să ne oprim asupra câtorva:

Ioan Damaschin sntul (sfântul). **Descoperire cu ameruntul a pravoslavniciei credințe** (1806, Iași).

Opera teologică a Sf. Ioan Damaschin fusese publicată în latină la Blaj, în 1763: Joannis Damasceni, **Opera philosophica et theologica**. Traducerea românească, din 1806, s-a făcut prin grija Mitropolitului Moldovei Veniamin Costachi, care se bucură de sprijinul principelui fanariot Constantin Moruzi.

Kekragarion (nu Kekrografion) alu Sfântului Augustinu, tradus de Gherontie și Grigorie în 1814 la Neamț. O comparație cu un Kekragarion grecesc, tipărit la Moscova în 1824, arată că inițial a fost alcătuit din 4 cărți: Meditații - Solilocvii - Despre contemplarea lui Cristos - Despre pocăința inimii. Urmează florilegiul de psalmi ai lui David.

Efrem Sirul. **Cuvintele și învățăturile lui**.

A trăit în secolul al IV-lea și a compus numeroase imne în cinstea Sfintei Fecioare, a Nașterii Domnului, a Bisericii și pentru combaterea diferitelor erezii. Multe din rugăciunile lui au intrat în cultul Bisericii Ortodoxe.

Vasilii cel Mare și Grigorie. **Cuvinte puține din cele multe ale lor**.

Stâlpi ai Bisericii din secolul al IV-lea. Grigorie de Nazianz (Teologul) și Vasile cel Mare au adunat sub titlu **Filocalia sfințelor nevoițe ale desăvârșirii** o serie de scrieri ale lui Origen, culegere model pentru **Filocaliile** din veacurile XVIII-XX. Cuvântările lor au adus prețioase precizări pentru combaterea erezilor.

Nicodim Monahul. **Carte sfătuitoare pentru păzirea celor cinci simțiri**.

Este lucrarea unui călugăr de la Athos, Nicodim Aghioritul, tradusă în Neamț în 1826. Nicodim aghioritul este unul din promotorii isihasmului. În 1782 publicase la Veneția, în colaborare cu Mitropolitul Macarie de Corint, o culegere de scrieri isihaste: **Filocalia**, care va fi tradusă în rusește de Paisie și tipărită

la Petersburg în 1793 cu titlul **Dobrotoljubie**. Prin ea Occidentul vine în contact cu gândirea Sfinților ”neptici”: Evagrie, Macarie etc.

Ilie Miniati, Didachii (Învățăturii evanghelice), 1837, Iași.

Au avut o primă ediție cu titlul **Cazanii**, în 1742. Traduse din grecește, i-au servit ca model lui Antim Ivireanul (**Didahii**, 1709-1716).

Născut la Chefalonia în 1669, Miniati studiază filosofia și teologia la Veneția. Este considerat cel mai mare predicator ortodox din vremea sa. Se afla în legătură cu Dimitrie Cantemir, care se slujește de el ca reprezentant al său pe lângă împăratul Leopold.

Cărticică carele una câte una numărând în scurt nouăle isvodiri ale latinilor le vadește cu muștrare, manuscris din 1756. Cartea combate încercările de infiltrare ale catolicilor în spațiul ortodox.

Prorocia fericitului Agathanghel. Eminescu propune cumpărarea unui manuscris (1817), precizând că prima ediție a acestei scrieri, retipărită de mai multe ori, datează din 1818.

Se pune întrebarea dacă aceste cărți au avut vreun ecou în opera lui M. Eminescu. Am demonstrat cu alt prilej că o lectură care ține cont de interesul lui pentru cartea teologică duce la rezultate neașteptate⁷.

Pr. Prof. univ. dr. Ovidiu MOCEANU
Note

¹ Ion Păun Pincio, **Versuri, proză, scrieri**, București, 1911, p. 87: ”Nefericita lui soră murise și ea și, acuma, aceste câteva lucruri, toate vechi, toate hârbutite, grăiau lumii de sărăcia, de mizeria în care au trăit cei ce le-au avut...”

² V. Rosa del Conte, **Eminescu sau despre Absolut**, Ediție îngrijită, traducere și prefață Marian Papahagi. Cuvânt înainte Zoe Dumitrescu-Buşulenga. Prefață de Mireca Eliade. Cu un cuvânt înainte pentru ediția românească de Rosa del Conte, Cluj, Ed. Dacia 1990, p 414 și urm.

³ V. M. Eminescu, **Opere. Corespondența, Documentar**, Vol. XVI, Buc., Ed. Academiei, 1989, p.18.

⁴ **Ibidem**, p. 65.

⁵ M. Eminescu, **Op. cit.**, p. 65 și urm. Raportul este înregistrat în Registrul general cu ”N-o 3657, 10 martie”, poartă în colțul din stânga sus numărul 1277, în marginea textului în stânga mențiune: ”lucrat 1/7”, iar în dreapta sus rezoluția lui T. Nica: ”10/3 1875, Se aprobă”.

⁶ V. Al. Elian, **Eminescu și vechiul scris românesc**, [în] ”Studii și cercetări de bibliologie”, anul I (1955), pp.129-160; Viorica Botez și Gr. Botez, **Mihail Eminescu, bibliotecar**, [în] ”Viața Românească”, serie nouă, anul 17 (1964), nr. 4-5, apr.-mai, pp. 204-234.

⁷ V. Cartea noastră **Visul și literatura**, Ed. a II-a, Pitești, Ed. Paralela 45, 2002, p.58 și urm.